

Република България
Президент

Образувам к.д. 10/2010
Списание за доклад
Съдия Радост Кетков
Наероване заседание за
до 2010

1
17
29.04.2010
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД

29.04.2010

КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ИСКАНЕ

от Президента на Република България
адрес в град София, бул. "Дондуков" № 2

на основание чл. 150, ал. 1, във връзка с чл. 149, ал. 1, т. 2 и т. 4 от Конституцията на Република България

за установяване на противоконституционност на § 8, т. 2 и т. 3 и § 22, т. 1 и несъответствие с международни договори, по които България е страна, на § 8, т. 2 и 3 и § 22, т. 1 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс, приет на 25 март 2010 г., повторно приет на 21 април 2010 г. (обн., ДВ, бр. 32 от 2010 г.)

Уважаеми господин председател,
Уважаеми конституционни съдии,

1. С § 8, т. 2 и т. 3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс се измени ал. 4 и се предвидиха нови ал. 5 и 6 в чл. 94, като по този начин в българското наказателнопроцесуално право се установи институтът на резервния защитник.

Смятам, че тези правила противоречат на чл. 6, ал. 2, чл. 30, ал. 4, чл. 31, ал. 4, чл. 56, чл. 121, ал. 1 и чл. 122, ал. 1 от Конституцията на Република България.

Няма съмнение, че правото на защита на гражданите е едно от основните конституционни права, което има особено голямо значение в демократичната правова държава (чл. 56 от конституцията). Както приема в практиката си Конституционният съд (РКС № 9/1998 г. по к.д. № 6/98 г.), „Съществен елемент от общото право на защита представлява правото на гражданите да защитават правата си с помощта на защитник.”

В чл. 30, ал. 4 от конституцията е предвидена специална уредба на правото на защита в случай на започване на наказателна процедура срещу лицето, която отчита необходимостта от специфични познания и умения за организиране и

2

провеждане на защитата на неговите права. Лицето има право на адвокатска защита от момента на задържането му или на привличането му като обвиняем, която продължава във всички стадии на процеса (чл. 122, ал. 1 от конституцията).

Новосъздаденият институт на резервния защитник, който може да участва в наказателното производство независимо от упълномощаването на защитник от обвиняемия, противоречи на самата същност на правото на защита. Както при всяко субективно право преценката дали, кога и как то ще бъде упражнено, е предоставена на неговия титуляр. Упълномощаването на адвокат е акт, чрез който обвиняемият не само заявява желанието си да получи квалифицирана правна помощ, но и възлага осъществяването ѝ на лице, което се ползва с неговото доверие. Този избор е *intuitu personae* и в него не може да има властническа интервенция, без значение как тя се мотивира. Подобна намеса не може да бъде оправдана дори с наличието на предпоставките за задължителна защита. Общоприето принципно положение както в наказателноправната доктрина, така и в националната и международната съдебна практика, е, че съотношението между "служебна и договорна защита" е винаги еднопосочно, като безусловно се дава приоритет на договорната защита и на свободата на избор на защитник. При условие, че лицето е избрало начина, по който ще осъществява своята защита, няма възможност такава да му бъде натрапена от прокурора или от съда. Противното означава ограничаване или отнемане на право, от което задържаният или обвинен гражданин вече се е възползвал.

Институтът на резервния защитник нарушава установената в чл. 31, ал. 4 от конституцията забрана за ограничения в правата на обвиняемия, които надхвърлят необходимото за осъществяване на правосъдието. Приключването на наказателното производство в разумен срок, също както и правото на защита са елементи от правото на обвиняемия на справедлив съдебен процес и не следва да бъдат поставяни в йерархична зависимост, като се дава приоритет на едното пред другото. Както приема Конституционния съд в мотивите към решение № 9/1998 г., "търсенето и установяването на обективната истина би било затруднено без участието на защитата на подсъдимия". В този смисъл въведеното ограничение на правото на защита, приложимо след неговото упражняване от лицето, не само надхвърля необходимото, но би затруднило осъществяването на правосъдието.

Въвеждането като предпоставка за назначаването на резервен защитник на изискването това да е "от изключително значение за провеждането на наказателното производство в разумен срок" нарушава принципа на равенство на гражданите пред закона, прогласен в чл. 6, ал. 2 от конституцията. Така се поставят в неравностойно положение обвиняемите по различните наказателни дела, доколкото преценката кога тази "своеобразна гаранция за приключването на делото в разумен срок" е предоставена единствено на решаващия орган (прокурора или съда в зависимост от фазата, в която се намира процесът), без да са определени каквито и да е нормативни критерии.

Регламентирането на възможността резервният защитник да упражнява в пълен обем правата по чл. 99, ал. 1 от НПК при неявяване на упълномощения защитник, нарушава и принципа на състезателното начало, прогласен в чл. 121, ал. 1 от конституцията, доколкото неявяването на прокурора е абсолютно основание за отлагане на делото (чл. 271, ал. 2, т. 1 от НПК).

Предвид изложеното смятам, че § 8, т. 2 и 3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (обн., ДВ, бр. 32 от 2010 г.) са в противоречие с посочените разпоредби на конституцията.

Оспореният § 8, т. 2 и 3 не съответства и на чл. 6, т. 3, буква "с" от Европейската конвенция за защита правата на човека и чл. 14, т. 3, буква "d" от Международния пакт за граждански и политически права. Цитираните разпоредби изрично прогласяват правото на обвиняемия да се защитава лично или чрез избран от него адвокат. Въведената от международните актове възможност за регламентиране на служебна защита е единствено с оглед интересите на правосъдието и не може да дерогира правото на избор, което има обвиненото лице. При всички случаи право на обвиняемия е да приеме или да не приеме личността на назначения служебен защитник. При всяко положение на делото той може да откаже допускането му при положение, че е упълномощил адвокат по свой избор. В крайна сметка никой не е в състояние да принуди един обвиняем да приеме и обсъди защитата си с натрапения му защитник.

2. С § 22, т. 1 от ЗИД на НПК се изменя чл. 177, ал. 1, като отпада забраната обвинението и присъдата да се основават само на данните от специални разузнавателни средства (СРС) и показания на свидетели с тайна самоличност.

Смятам, че разпоредбата на § 22, т. 1 от атакувания закон противоречи на чл. 56 и чл. 121, ал.1 и ал.2 от Конституцията на Република България.

Състезателността на съдебния процес (и в частност на наказателния процес) е прогласена като основен правен принцип – чл. 121, ал. 1 от конституцията. Най-същественият елемент на състезателността е равенството в процесуалните права на страните – всяка от тях да разполага за осъществяване на своята функция с такива процесуални права, с каквито разполагат и другите страни за осъществяване на поверената им функция.

Специалните разузнавателни средства и разпитът на свидетеля с тайна самоличност разкриват редица специфики в сравнение с другите способности на доказване, предвидени в НПК. Една от най-съществените от тях е, че при използването им обвиняемият и неговият защитник (т.е. страните, които осъществяват функцията по защитата) по силата на самия закон са лишени от възможността да участват при събирането на доказателства чрез тях по делото. Именно с оглед на това в процесуалния закон е отчетена необходимостта фактите, установени чрез тези способности, да бъдат подкрепени с други доказателства, и е въведена забраната обвинението и присъдата да се основават само на данни от специални разузнавателни средства и показания на свидетели с тайна самоличност.

7

С отпадането на забраната по чл. 177, ал. 1 от НПК, което е предвидено с атакуваната разпореда, страната, която осъществява функцията по обвинението, получава значителен превес в процеса на доказване в сравнение със страните, които осъществяват функцията по защита. Същевременно законодателят не е предвидил друг адекватен механизъм, който да възстанови нарушената състезателност.

С нарушаване на състезателността в процеса с атакуваната разпореда се засяга и нарушава и конституционно гарантираното право на защита – чл. 56 от конституцията.

Нарушен е чл. 121, ал. 2 от конституцията, тъй като ако обвинението и присъдата се основават само на данните от СРС и показания на свидетели с тайна самоличност, това не дава гаранции за разкриването на истината

Разпоредбата на § 22, т. 1 от закона не съответства и на чл. 6, т. 1 от Европейската конвенция за защита правата на човека и чл. 14, т. 1 от Международния пакт за граждански и политически права.

Правото на справедлив съдебен процес е прокламирано от чл. 6, т. 1, от Европейската конвенция за защита правата на човека и чл. 14, т. 1 от Международния пакт за граждански и политически права. И в двата международни акта е въведена система от конкретни процесуални гаранции на правото на справедлив процес (съответно в чл. 6, т. 3 от Европейската конвенция за защита правата на човека и в чл. 14, т. 3 от Международния пакт за граждански и политически права). Анализът на отделните хипотези показва, че въведените "минимални стандарти" са всъщност конкретни проявления на общия принцип за състезателност на процеса, който вече беше коментиран по-горе. В този смисъл е и международната юриспруденция, която винаги при обсъждането на правото на справедлив процес подчертава, че той е немислим без осигуряването на равни процесуални възможности на двете страни в процеса.

Отпадането на забраната обвинението и присъдата да бъдат основани само на доказателствени средства със специален или таен произход е в противоречие с установените международни стандарти за справедлива наказателна процедура. В подкрепа на това е и позицията на Европейския съд по правата на човека, който по конкретни дела, заведени пред него, изразява загрижеността си от широкото използване на подобни източници на доказателства и подчертава, че доколкото те могат да бъдат по-лесно манипулирани в сравнение с останалите доказателствени средства, то когато вътрешното право допуска подобни "скрити" доказателствени средства, те задължително следва да бъдат подкрепени и с други доказателства (делото Лабита срещу Италия, решение от 6 април 2000, § 158 от решението).

Уважаеми конституционни съдии,

На основание на гореизложеното се обръщам към Вас с искане да установите противоконституционността на § 8, т. 2 и 3 и § 22, т. 1 от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс, приет на 25 март 2010 г., повторно приет на 21 април 2010 г. (обн., ДВ, бр. 32 от 2010 г.), както и да установите несъответствието на тези разпоредби с конкретни норми от Европейската конвенция за защита правата на човека и Международния пакт за граждански и политически права.

На основание чл. 18, ал. 2, т. 3 от Правилника за организацията на дейността на Конституционния съд Ви моля да конституирате като заинтересувани институции Народното събрание, Министерския съвет, министъра на правосъдието, Главния прокурор, Върховния касационен съд, Висшия адвокатски съвет, Съюза на юристите в България и Българския хелзинкски комитет.

ГЕОРГИ ПЪРВАНОВ
ПРЕЗИДЕНТ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ